

Andreja Žele
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

O ČLENKIH, ZLASTI O NJIHOVIH RAZLOČEVALNIH LASTNOSTIH: POUDARJEN SLOVARSKI VIDIK

Členki v nasprotju s prislovi (objektivno izražanje okoliščin) vedno izražajo subjektivno vrednotenje govorca oz. tvorca konkretnega besedila, zato so tudi slovaropisno glede natančnosti in izčrpnosti pomenskega opisa težje določljivi. Za prehod od prislovov k členkom je nujna subjektivizacija ocene oz. vrednotenja. Ta prehod je značilen za izpridevniške prislove, ki poimenujejo neko relativno lastnost oz. vrednotenje.

Primerjalno z medmeti kot modifikatorji celotne stavčne povedi so členki izrazito slovnično-pomensko vezani na posamezni stavčni člen, kar pomeni, da so znotrajstavčni modifikatorji. Vsebina členkov (in medmetov) je govorno dejanje – so funkcijske besede, zato so slovarske razlage zanje funkcijske. Pri prvotnih medmetih se splošnejša oz. širša razpoložensko prek povedkovniške odzivnosti lahko sprevrča in zoži npr. v členkovno zanikanje. Pri pravih členkih se v slovarskem sestavku pogosto menjujeta poudarjena naklonska vloga, ki izraža govorčev odnos do sporočanega, in povezovalna vloga v besedilu. V razmerju med vezniško in členkovno rabo večina vezniških besed zahteva samostojno slovarsko obravnavo iztočnic s homonimno obravnavo prevladujočih naklonskih razmerij kot členkov.

Ključne besede: členki, členkovna raba, prislovi, slovar, slovarske razlage

1 O členkih

V slovenskem, zlasti strukturalnem jezikoslovju je členek označen kot »stavčnočlenska modifikacija« (Vidovič Muha 1984: 144),¹ skladenjskofunkcijski modifikator,² ki

¹ Upoštewane so dosedanje ugotovitve zlasti sodobnih slovenskih jezikoslovcev: J. Toporišiča (1991, ¹1976, ⁴2000), I. Čermelič Kozlevčar (1992), A. Vidovič Muhe (1984, 2000), A. Skubica (1999), delno pa tudi ugotovitve iz sodobnih anglo-ameriških, ruskih, čeških in slovaških slovnice.

² Modifikator je tu mišljen kot beseda, ki povzroča spremembe v obstoječih pomenskih razmerjih ali z vnašanjem novih pomenskih razmerij.

pa nima niti predmetnega niti slovničnega samostojnega pomena. Kot funkcijsko razpomenjena je besedilno omejena in tudi oblikovno nedoločena besedna vrsta, saj jo sprti določa (še) konkretna skladnja. Je tudi stavčni nečlen oz. le stavčni modifikator (tipa *seveda*). Zaradi poimenovanja besedilnih spremnih okoliščin je členek poimenovan tudi kot stavčni prislov.³ Dinamičnost in stavčna povednost členka, kot si jo lahko ob sprejemanju predpostavke o večravninskosti upovedovanja skušamo predstavljati v obliki zakritega (zgolj globinskega) besedilno neizraženega glagola v smislu »zdi se/menim/ocenjujem/rekel bi, da ...«, je izražena tudi v oznaki »adverbialno rabljene glagolske oblike« (Jesenovec 1944: 529). Členke kot poimenovanja ali ubeseditve zakritih, tj. le na globinski ravni prisotnih, površinsko pa izraženih drugače,⁴ govornih dejanj (nasproti npr. frazemom, kjer je tudi površinsko govorno dejanje izraženo v celoti,⁵ prim. Vidovič Muha 2000: 86–91) lahko označimo tudi kot neke vrste pomožne besede, s katerimi se govorec navezuje na kontekst in pri tem izraža različne pomenske in čustvene odtenke posameznih izrazov ali povedi v kontekstnih ali aktualizacijskih odnosih. Ker imajo členki torej prvenstveno in zlasti besedilno vlogo, so to hkrati zlasti smiselne besed(ic)e,⁶ ki jih znamo smiselno besedilno uporabljati predvsem v svojem prvem jeziku; ohranjajo namreč izrazito sporočanje, s tem pa tudi vplivajsko vlogo.

Ker členki vzpostavljajo zvezo s sobesedilom,⁷ so (zakrita, površinsko neizražena; gl. opombi 4 in 5) poved v povedi. Njihova naklonskost v okviru modifikacijskosti daje pomenski podstavi povedi dokončno določitev, zato je dejavno vključena v upovedovalni proces, hkrati pa je sobesedilno priložnostna.⁸ Tako npr. t. i. miselni členki nakazujejo odvisni govor, npr. *France je **baje** bolan, Zamahnil je z roko, češ da se ne splača* (Toporišič 1976: 531).

Poudarjeno funkcijskost členkov izpostavlja tudi trditev,⁹ da členki izražajo zgolj spremne okoliščine z določevanimi besedami ubesedene vsebine.¹⁰ Tako npr. členki vezavno-prislovnega (prehodnega) tipa *skratka, namreč, torej* ipd. zaradi vezniške

³ O členkih kot o stavčnih prislovih (rečenični prilozi) z vidika pragmatične obravnave modalnosti govori že Milka Ivič (1973).

⁴ Npr. »Menim, da najmanj toliko/da velja najmanj za to, če ne še več« [predstavljivo govorno dejanje – globinska raven] > *vsaj* [govorno dejanje je zakrito, izraženo drugače – površinska raven].

⁵ Npr. »Ne igray se z mano, je nevarno« [govorno dejanje – globinska raven] > »Z mano ni dobro češenj zobati« [govorno dejanje – površinska raven].

⁶ Zato so starejše, tradicionalne slovenske slovnice, npr. 1947, 1956, členke kljub njihovi oblikovni neenotnosti (prislovi so namreč načeloma regularno tvorjeni zlasti iz pridevnika) uvrščale med »mislne prislove«. Podobno velja za latinske slovnice.

⁷ In širše s celotnim kontekstom, ki vključuje tudi t. i. sotvarje oz. nebesedilne okoliščine sporočanja (gl. Toporišič 1993: 8).

⁸ Členkovna uporaba lahko zajame kar devet upovedovalnih določitev oz. modifikacij od obravnavanih trinajst v NSS (Toporišič 1982: 225–295): istovetnost, možnost, nikalnost, hierarhiziranost, skladijnskonaklonskost, gotovost, stopnjevitost, čustvenost, aktualnost; razen: kakovosti, hotenjskosti, udeležnosti in trenutnosti.

⁹ Gl. Vinogradov (1947: 729).

¹⁰ Vežanost posameznega členka na določeno besedno vrsto podrobneje obravnava Nataša Jakop (2000, 2000/01).

nadstavčnosti izražajo modalnost celotne povedi in maniro govora (Vinogradov 1947: 733–737). Skladenjskopomensko odprtost členkov izražajo tudi angleška poimenovanja *subordinating conjunction/subordinator*.¹¹ Po Quirkovi slovnici so označeni tudi kot podrazredi prislovov (*subclass of adverbials*) ali kot členki povedja (*predication subjuncts*), ki izražajo osebno usmeritev (*subject-orientation*) z različnimi vrstami naklonskosti. Ta »ožji osebni vidik«,¹² vezan na povedje in z govorcem hkrati še na prisojevalno razmerje, največkrat vključuje vljudnost, poudarjanje in izpostavljanje.¹³

Iz napisanega sledi, da je pri členkih tudi dovolj jasno poudarjeno razmerje med njihovo jezikovnosistemsko skladenjsko vlogo in večinsko besedilno vlogo. Nekateri členki tipa *naj*, *da*, *ne* so namreč kot jezikovnosistemski skladenjski modifikatorji lahko realizatorji nekaterih skladenjskih kategorialnih lastnosti glagola (naklona, zanikanja), na drugi strani pa je večina členkov označena kot besedilni vsebinski modifikatorji.¹⁴

1.1 Slovnične lastnosti členkov

Izhodiščna merila za določanje členkov kot besedne vrste so: **pomen, vloga, oblika, vprašalnica**. Gre za splošna merila, uporabna pri opredeljevanju besednih vrst, le da je pri členku zaradi, vsaj sinhrono gledano, oblikovne neenotnosti ter odsotnosti samostojnega predmetnega pomena izhodiščno upoštevanje vseh meril hkrati še toliko pomembnejše.

Pomen. V stavčni povedi z vnosom ocene, vrednotenja kot pomenske sestavine vedno poudarjajo in hkrati kakor koli pomensko spreminjajo kateri koli stavčni člen (tj. niso vezani na modifikacijo le povedka ali prilastka kot prislovi), ki stoji ob njih, navadno neposredno za njimi; zlasti ob izpustu povedka in želji po izpostavitvi stavčnega poudarka (Žele 2010), ki bi bil sicer na povedku, pa predvsem pri nekaterih večzložnih členkih tudi pred njimi, npr. *Uspel sem – Jaz [sem] tudi [uspel]*; *Rad jo ima in ona [ima] njega tudi [rada]*. Torej vedno pomensko vplivajo na konkretni skladenjski pomen polnopomenske besede, ob kateri neposredno stojijo; to velja tudi za naklonske členke, ki vedno stojijo ob povedku.

¹¹ Na navezno vlogo členkov opozarja tudi M. A. K. Halliday (1996: 81–84), ki *Conjunctive Adjuncts* skupaj s *Comment Adjuncts* obravnava kot podskupino »modalnih členkov« (*Modal Adjuncts*).

¹² Po Quirku (²⁰1994: 567–612) so najpogostejši členki v povedju (*predicate subjuncts*), npr. *zares*, sledijo časovni členki (*time-relationship subjuncts*), npr. *že*, *še*; manj pogosti so »poudarniki« (*emphasizers*), npr. *seveda*, *zares*, »stopnjevalniki« (*intensifiers*) za »povečanje«, npr. *povsem*, za »pomajšanje« (*downtoners*), npr. *skorajda*, in še neke vrste »omejitveniki« (*focusing subjuncts*), npr. *predvsem*.

¹³ Upoštevana sta angleška jezikoslovna slovarja kot NTC's Dictionary of Grammar Terminology (1991) in A Dictionary of Linguistics and Phonetics (⁴1997).

¹⁴ Med drugim tudi o tem v članku *Propozicija v funkcijski strukturi stavčne povedi – vprašanje besednih vrst* A. Vidovič Muhe (2015: 400–401).

Vloga. V prosti stavi z aktualno členitvijo stojijo **praviloma pred jedrom** stavčne povedi, npr. *Zaprlí so tudi njega* > **Tudi njega so zaprlí**, *Njega so tudi zaprlí* > **Tudi zaprlí so ga** (ne **Zaprlí so njega tudi*; ob želji po izpostavitvi stavčnega poudarka, vendar le v primeru klitične oblike zaimka ob večzložnem členku, pa lahko (*Pa*) *zaprlí so ga tudi*; toda: *Vsaj zaprlí so ga* > **Zaprlí so ga vsaj*), in načeloma poudarjajo neposredni **jedrni** stavčni člen, kar hkrati pomeni, da se (v nasprotju s prislovi) v isti povedi v veliki večini primerov ne premikajo od izhodišča prek prehoda do jedra. Členki so namreč s svojo vsebino (tj. govornim dejanjem) izrazito vezani na stavčni člen, ki ga vsebinsko dopolnjujejo in hkrati sestavinsko spreminjajo.

Oblika. So nepregibna besedna vrsta in v nasprotju s prislovi nimajo ustaljenega trostopenjskega stopnjevanja. So nestavčnočlenska modifikacijska besedna vrsta.¹⁵ Zlasti enozložni členki so tako naglasno kot tudi intonacijsko navadno odvisni od polnopomenske besede, na katero se navezujejo. Členki so navadno označeni tudi kot mehanični indikatorji za poudarjanje (Toporišič 1982: 295, 318). V okviru stavčne fonetike so izraženi s padajočo polkadenco in tako intonančno vezani na sledeči stavčni člen, s katerim tvorijo intonančno celoto.¹⁶ Tako največkrat posredno vplivajo tudi na tonski potek stavčne povedi. Torej oblikovna odvisnost sledi pomenski odvisnosti. Treba je še omeniti, da je tipični način ubeseditve govornega dogodka sklop. Sklopni členek je tako kot medmet podstavno-pretvorbena vezan na povedje, npr. *seveda, navsezadnje, zagotovo, bržkone, potemtakem* ipd.¹⁷ Vezanost na povedje tovrstne sklopne členke skladenjskopomensko osamosvaja in s tem sklapljanje pri tvorjenih členkih postavlja kot tipično besedotvorno vrsto.¹⁸

Vprašalnica. Glede na pomensko-oblikovno odvisnost od polnopomenske besede, pred katero neposredno stojijo, nimajo svoje vprašalnice.

Z vidika nekaterih členkov kot jezikovnosistemskih skladenjskih modifikatorjev in hkrati realizatorjev nekaterih skladenjskih kategorialnih lastnosti glagola (naklon), vključeno je tudi pogosto zanikanje, velja opozoriti na členke tipa *naj, da, ne*.

Členki tipa *naj, ne/da* predstavljajo poseben tip skladenjske modifikacije propozicije, ki je naklonska (velelni naklon z *naj*) ali nikalna/pritrldilna (*ne/da*) in ki je

¹⁵ Natančnejšo, tako slovnično kot slovarsko, opredelitev členska imamo v *Slovenskem leksikalnem pomenoslovju* A. Vidovič Muhe (2000: 31): »Členek je vsaj v delu svojega obsega modificiran izraz globinskega stavčnega dela povedi, kar se površinsko kaže v njegovi vlogi modifikatorja stavka oz. katerega izmed stavčnih členov, npr. *Tudi oče me razume* ali *Oče me tudi razume* ipd.«

¹⁶ To je povezano s tem, da so oblikovno členki pogosto sklopi, za katere sicer je značilna stavčna intonacija, vendar pa je zaradi členkovne vloge zanje značilna nekončna polkadenco (prim. Toporišič 1992: 61).

¹⁷ Mnogi primeri so tu na meji med stalno besedno zvezo (in jih zato lahko razumemo kot členkovne frazeme) in sklopom, zato pogosto obstajajo tudi dvojnice v zapisu skupaj oz. narazen.

¹⁸ Členki najpogosteje nastajajo iz glagolov ali povedkovih izrazov, največkrat kot kmitve. Za slovenščino o tem F. Jesenovec (1944) in tudi J. Toporišič (1982: 272). Sicer pa prim. tudi etimološke osvetlitve M. Snoja v *Slovarju slovenskih členkov* (Žele 2014).

jezikovnosistemska; členki *naj*, *ne*, *da* se uresničujejo v smislu namere tvorca oz. govorca.¹⁹

1.1.1 Razločevanje členkov od prislovov, medmetov, veznikov

Členki vedno izražajo subjektivno vrednotenje govorca oz. tvorca konkretnega besedila (zato so tudi slovaropisno glede natančnosti in izčrpnosti pomenskega opisa težje določljivi), nasprotno pa prislovi izražajo objektivno vrednotenje, npr. **členki** v *Danes so komaj(da)/čisto zares prišli – Komaj danes so prišli* [subjektivno²⁰ vrednotenje vsebine – govorcju se ZDI/MENI, da prepozno/prepočas], nasproti **prislovom** v *Danes so težko prišli – Težko so danes prišli – Danes so prišli težko* [objektivno vrednotenje = prislov – govorec podaja DEJSTVO: ni bilo lahko], medtem ko raba *težko* v zgledu *To ga težko prosi, vendar mora* [bolj subjektivno vrednotenje = kot členek] spet opozarja na prehod od objektivnega v subjektivno vrednotenje. Podobni prehodi med prislovom in členkom se dogajajo še pri rabah zlasti prislovov »mere, stopnje« (merni in kolikostni prislovi: SS 2000: 408, 230; NSS 1982: 77, 79, 110): *hudo, čisto, popolnoma, zagotovo, jasno*, npr. **Jasno** [govorec OCENJUJE/MENI, da ni dvoma], *tajnica je kriva* nasproti *To mu je bilo zdavnaj povsem jasno* [DEJSTVO – ni imel dvomov/težav z razumevanjem], *Nad dva tisoč metri je danes jasno* [DEJSTVO – ni oblakov] ipd.

Členki lahko pomensko poudarjajo in spreminjajo vsak stavčni člen, **prislovi** pa samo povedek in prilastek (oz. samo »dejanje« ali »lastnost«), npr. *Ona se praktično obnaša/Ona se obnaša praktično – Naloga je praktično že opravljena* (v členkovnem pomenu NE *Naloga je že opravljena *praktično*), *On je praktično že predsednik* (*On je že predsednik *praktično*) ipd.

Primerjalno z **medmeti** so členki izrazito slovnično-pomensko vezani na posamezni stavčni člen, kar pomeni, da so znotrajstavčni modifikatorji; nasprotno so medmeti kot že celovita osamosvojena besedila/sporočila vedno modifikatorji celotne stavčne povedi. Slednje lepo potrjujejo možne rabe enkrat medmeta in drugič členka, tj. rabe medmet – **členek**: *No, reci kaj – Daj mi no mir, Nehaj no že s svojim sitnarjenjem!; Ah! Jutri bo nov dan – Ah on! Ah kaj bi!; E! Pa smo ga dobili, E, ga bo že minilo! – E malo je takih, E kaj, do smrti bom že živel!; Eh! Ne vem. – Eh, kaj bo ta!, Eh, bo že kako!* ipd.

Vezniki navadno označujejo zgolj razmerja med besedami, stavki, zato je npr. členek *naj* v vezniški vlogi veliko več kot samo veznik – ustrezno vsebini je dodano tudi naklonsko razmerje, npr. *Prosil ga je, (da) naj ga pospremi*. Pogosto konveržno razmerje med členki in vezniki povzroča zlasti sklapljanje prvotnih členkov in

¹⁹ Jezikovnosistemska skladenjska modifikacija propozicije v smislu tvorčeve/govorčeve namere se ločuje od besedilne (nestavčnočlenske) modifikacije propozicije, ki zajema naklonske oz. modalne členke.

²⁰ V našem primeru so z oznako »objektivno« mišljene in izražene konkretne, dejanske zunanje okoliščine, z oznako subjektivno pa odnos govorca, njegova ocena, (trenutno) vrednotenje okoliščin.

veznikov v sklopljene veznike oz. členke, npr. *četudi, čeprav* (Toporišič 1976: 363, 367).

Nekaj primerov prevladujoče vezniške rabe členkov: *Potem bi se vrnila. Seveda sama, Boji se zveri. Kajpada medvedov tudi.*

Podrobnejša razločevalna merila med naštetimi besednimi vrstami bodo predstavljena pod točko 3 kot združitev dosedanjih jezikoslovnih in aktualnih praktičnih slovaropisnih ugotovitev.

1.1.2 Nepravi ali drugotni členki

- Konvertirane polnopomenske besede, zlasti samostalniki, ki s konverzijo izgubijo izhodiščni pomen, npr. *hudiča, reciva, pizda: Kaj hudiča se je spet zgodilo?! No, reciva, da imaš prav, Forumaši, pa kaj pizda jamrate!*
- Besedne zveze, sklopi, ki nastanejo po prenosu pomena posameznih sestavin in izgubi pregibnosti: *To pomeni v bistvu isto, Ista figa je, če grem ali ne, Hotel je goljufati, pa so ga na srečo spregledali, Protiustavnost ga eno figo briga, Ni bogvedi kako zgovoren, Bržčas tako razmišlja še kdo od njegovih soigralcev, Zdaj te imam pa čezinčez dovolj.*

1.1.3 Vidiki delitve členkov

Kot dovolj krovno in zato sprejemljivo izhodišče, ki dosedanje tipske skupine členkov dovolj jasno tudi funkcijsko umesti, se je izkazal funkcijski strukturalizem (zgradba + vloga: oboje je povezano in hkrati odvisno od konkretnega skladienskega pomena). Funkcijski strukturalizem skuša binarno razdeliti členke na **a**) tiste s težiščem na **povezovalni vlogi** v besedilu s spremstveno naklonskostjo in na **b**) tiste s težiščem na **subjektivnem vrednotenju** določene vsebine, tj. s poudarkom na govorečem odnosu in vrednotenju; prve glede na funkcijsko težišče imenujemo **a) povezovalni členki (P)** in druge **b) naklonski členki (N)**.

Najbližje veznikom so členki, ki navadno uvajajo stavčno poved, neke vrste uvajalni oz. **povezovalni (P)**. Naklonska modifikacijskost, vrednotenje vsebine oz. izražanje ocene je pri povezovalnih členkih večinoma nekoliko manj izrazito (podrobnejšo členitev gl. spodaj), npr. *No daj, spregovori že, In kaj bo lepega?, Torej pogledjmo, kaj ..., Kaj se jeziš?*²¹ Za članek **značilno naklonsko modifikacijskost**, subjektivnejše vrednotenje vsebine oz. izražanje ocene **poudarjeno izražajo naklonski členki (N)**. Slednji navadno naklonsko spremenijo vsebino celotne stavčne povedi in so zato ne samo naklonski, ampak tudi neke vrste vsebinski členki, npr. *Danes so komaj(da)/čisto zares prišli – Komaj danes so prišli* (subjektivno vrednotenje vsebine oz. izražanje ocene je zelo izrazito). Binarna funkcijskoskladienska delitev omogoča tudi nadaljnjo tipsko razdelitev znotraj obeh krovnih skupin (Halliday 1996; Skubic

²¹ Z vidika zbliznanosti veznikov in členkov ter sodelovanja celotne stavčne strukture pri izražanju naklonskosti prim. tudi Smolej 2015.

1999): **povezovalni členki (P)** poudarjajo besedilno koherentnost in kohezivnost in se v tem smislu delijo še na podskupine, pri katerih je v večji ali manjši meri prisotna tudi naklonskost: dodajalni (P_d : *celo, kaj šele, še več*), izbirni (P_{izbir} : *drugače, sicer pa*), izvzemalni (P_{izvze} : *edino, le, sicer (pa)*), navezovalni oz. nadaljevalni (P_{navez} : *kakorkoli (že), najsihodi, potemtakem, vendarle, vsekakor*), nadomestni (P_{nadom} : *namesto tega, nasprotno*), nasprotovalni (P_{naspr} : *zato pa*), pojasnjevalni (P_{pojas} : *to se pravi, torej*), ponazarjalni (P_{ponaz} : *namreč*), popravni (P_{poprav} : *ali bolje, namreč, oziroma*), poudarni (P_{poudar} : *pravzaprav, predvsem, vsaj, zlasti*), povzemalni (P_{povze} : *skratka, torej*), zastranitveni (P_{zastr} : *mimogrede*); **naklonski členki (N)** se osredotočajo na udeležence, okoliščine, glagolski proces ali na količino, obsegajo pa štiri večje podskupine: čustvenostni (N_c : *bogvaruj, končno, saj, začuda*), pozivni (N_p : *dejansko, kajne, naj, mar*), pravi vrednotenjski (N_v : *baje, morda, navsezadnje, nemara, takorekoč, verjetno*) in členki zanikanja (N_n : *nikar*).

2 Slovarska obravnava členkov

Členki so, poleg medmetov, besedna oz. leksemska in zato slovarska referenca z zakritim govornim dejanjem. Členki so kot necelovito oz. nesamostojno govorno dejanje **stavčni izraz v povedi** (nasprotno so medmeti kot celovito govorno dejanje izraz celovite stavčne povedi). Pri slovarskem opisu členkov je dobro, da se zavedamo, da gre za t. i. »zakrito leksikalizirano govorno dejanje« (nasproti npr. pozdravom tipa *dober dan (želim)*, ki sodijo med »izražena leksikalizirana govorna dejanja«), ki potrebuje stavčni tip pomenske razlage »kdo izraža ... / kdo uporablja za ...« (Vidovič Muha 2007: 400–401).

Vsebina členkov, tako kot medmetov, je torej govorno dejanje in iz tega izhajajo, da so členki predvsem funkcijska beseda, zato so slovarske razlage za členke funkcijske (tj. tipa *izraža ...*); leksikografsko lahko členek opredelimo kot ubesedeno (slovarsko) referenco z govornim dejanjem. Členek je namreč strnjeni/zgoščeni ubesedeni govorni dogodek (t. i. besedilni/stavčni skrček), ki opozarja na spremenjene okoliščine besedila, saj s členki zlasti govoreči vzpostavlja stik s potencialnim naslovnikom. Tu je treba poudariti, da členek – v nasprotju z medmetom – **ni samostojno oz. osamosvojeno govorno dejanje** in je zato vedno le sestavina nekega drugega jedrnega dejanja (Vidovič Muha 2000: 47). Kot sestavina pomen določane jedrne besede do neke mere tudi pomensko spreminja, saj vedno izraža in vnaša trenutni aktualni pomen, ki ga določa tvorec besedila, trenutek govorjenja, tvorjenja besedila.

Na splošno manj upoštevano aktualnost (in s tem komunikacijsko/pragmatično jezikovno obvestilnost) v SSKJ²² vsaj deloma pokrivajo okoliščinske (pragmatične) prvine, ki so bile v dosedanjih izdajah *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*

²² Treba je upoštevati opozorilo njegovih sestavljalcev (A. Vidovič Muha 1993: 38), da SSKJ ne vzpostavlja vzročno-posledične zveze med stavčnimi členi in besednimi vrstami – v takratni slovarski praksi namreč še ni bil uveljavljen funkcijski strukturalistični vidik, da bi npr. bila osnovna zgradba stavčne povedi izhodišče za določanje besedne vrste.

besednovrstno opredeljene zlasti kot prislovi, in večinoma (še) ne z besednovrstno oznako členek.

Dosedanje **funkcijske razlage** za členke v SSKJ vključujejo **tipske uvajalne glagole**: *izraža, krepi, omejuje, opozarja, poudarja, stopnjuje, utemeljuje, uvaja* itd.

2.1 Primerjalna in kontrastivna obravnava zlasti z nekaterimi sodobnejšimi razlagalnimi slovarji slovanskih jezikov (poljščina, slovaščina, češčina, ruščina)²³

WSJP (Wielki słownik języka polskiego)

Besednovrstna opredelitev: »funkcyjne«

Razlaga: celostavčna **funkcijska razlaga**, navadno z vključenim govorcem in njegovo subjektivno oceno, vrednotenjem predmetnosti: *mówiący/nadawca* (nie) **sądzi(l), uważa**, *mówi, że nie można/nie jest to prawda; zdaniem nadawcy*; brez govorca: (npr. **już 4**): *o czym mowa /.../ niesposób/.../*.

Akademický slovník současné češtiny

Besednovrstna opredelitev »část. (částice)«

Razlaga: **funkcijska razlaga** s **tipskimi uvajalnimi glagoli**; omemba govorca večinoma odsotna (izjema npr. *zdůrazňuje citový postoj mluvčího k situaci*): **vyjadřuje, naznačuje, zdůrazňuje, dotvrzuje, omezuje, uvozuje** itd.

Slovník současného slovenského jazyka

Velja podobno kot za češčino (redka omemba govorca, npr. **aspoň 5. zužuje platnosť predchádzajúcej výpovede na názor, skúsenosť hovoriaceho (často vo vsuvke)**).

Tipski uvajalni glagoli: **vyjadruje** (ocena, vrednotenje lahko omenjena, npr. **iba, len vyjadruje hodnotenie/hodnotiaci postoj k ...**), **zdôrazňuje, vymedzuje, zužuje, nadväzuje, dodáva** itd.

Tolkovj slovar' Ušakova ter Tolkovj slovar' russkogo jazyka (slovar Ožegova in Švedove):

Besednovrstna opredelitev: »částica«; večina tega, kar se danes v (slovenskem) jezikoslovju razume kot členek (npr. *почти, уже ~ скорaj, же* v slovarju Ušakova celo *также ~ tudi*), je opredeljeno kot prislov.

Razlaga: pri tem, kar je opredeljeno kot členek (npr. *by ~ bi, даже ~ celo*), **funkcijska razlaga** s tipskimi uvajalnimi glagoli **употребляется** (kak, dlja), **выражает**; (v vezniški, povezovalni ali oblikotvorni naklonski vlogi) **присоединяет, образует** itd.

Komentar: V naštetih slovarjih slovanskih jezikov se za razlaganje členkov **vedno** uporablja **funkcijska razlaga** s tipskimi uvajalnimi glagoli, kot so *izraža, poudarja, potrjuje, omejuje, zožuje; uvaja, dodaja, oblikuje* itd. Razen v poljščini, kjer je tudi

²³ Opozorila na različnosti v slovaropisnih obravnavah besednih vrst zasledimo tudi v širši in splošnejši kontrastivni monografski obravnavi *Splošni razlagalni slovarji slovanskih jezikov* A. Perdiha (2016).

(celostavčna) razlaga oblikovana tako, da bolj izpostavlja govorčevo subjektivno oceno, vrednotenje predmetnosti, govorec večinoma ni posebej omenjen.

Glede na vse naštetu se zdi pri členkih razlago najbolj smiselno oblikovati tako, da jo začena **tipski uvajalni glagol**, v nadaljevanju pa govorčevo oceno, vrednotenje izraziti kolikor je le mogoče natančno, konkretno. Iskati čim bolj poenoteno subjektivno oceno, vrednotenje med različnimi govorcji je sorazmerno zahtevno. Nekoliko lažje je glede na spremstvenost ocene, vrednotenja pri povezovalnih členkih. Ker sta govorčeva ocena, vrednotenje (naklonskost) pri členu vsaj delno navzoča inherentno (podobno kot pri frazeoloških enotah ekspresivnost), govorca v razlagi ni treba posebej izpostavljati.

2.2 Predstavitev novih slovarskih sestavkov za členke s komentarji problemskih mest²⁴

2.2.1 Slovarski sestavki za zgolj členke

PREDVSEM

predvsem člen.

1. izraža, poudarja pomembnost, prvo mesto povedanega glede na drugo, kar je tudi lahko vključeno

... Sam sem želel **predvsem** izboljšati lanskoletno uvrstitev, a si nisem mislil, da bom posegel tako blizu vrhu.

... Namen akcije je bil **predvsem** opozoriti vlado na vse slabši socialni položaj študentov.

... Vloga mature je **predvsem** ugotoviti znanje gimnazijcev, ki želijo nadaljevati študij.

... Treba bo izpopolniti metode in izboljšati sisteme ter **predvsem** zagotoviti varne postopke uporabe.

... Kot kaže, imajo napadi **predvsem** politično ozadje.

... Prve je bolj od uprizoritve zanimalo **predvsem** spoštovanje gledališkega besedila.

... Zelo previdno in počasi se širimo, ker želimo graditi **predvsem** na kakovosti.

1.1 izraža, poudarja omejitve, ki pa ni izključujoča

... Pripravljamo priložo, ki bo namenjena **predvsem** fantom, a bo zagotovo zanimala tudi punce.

... Robot kot pomočnik v gospodinjstvu naj bi življenje olajšal **predvsem** bolnim in ostarelim ljudem.

Slika 1: Naklonski členek *predvsem*.

V razlagi sta uporabljena tipska uvajalna glagola **izraža, poudarja**. V zgledih je lepo vidna vezanost modifikacije tako na glagol (*predvsem ugotoviti, zagotoviti*) kot tudi na pridevnik (*predvsem politično*) ali samostalnik (*predvsem spoštovanje, predvsem fantom*), lahko tudi kot predložni predmet (*predvsem na kakovosti*).

²⁴ Slovarski sestavki, izbrani kot ponazorilo, predstavljajo predstavljajo delovno (tj. ne nujno končno) različico v slovarski bazi eSSKJ v prvi polovici leta 2017.

VSAJ

vsaj člen.

1. izraža, poudarja najmanjšo možno (zahtevano, pričakovano) mero, stopnjo, količino česa ali najmanj, kar je mogoče storiti

--- Pričakuje **vsaj** eno kolajno.

--- Obiskovalci so ji zaželeli predvsem zdravja in dobre volje, zaželeli pa so ji še, da dočaka **vsaj** 100 let!

--- Zavedamo se, da trend zviševanja zadovoljstva strank z našim delom ni možen v nedogled, zato se bomo trudili **vsaj** obdržati nivo kakovosti, ki smo ga dosegli.

--- Do konca novembra se je treba **vsaj** približati mogočim rešitvam.

1.1 omejuje veljavnost česa najmanj na koga ali kaj

--- Računalniki se bodo **vsaj** za fizične osebe krepko podražili.

--- Kar je – **vsaj** mene – zmeraj znova presenečalo, je bil njegov spomin

--- V resnici so izpisi primerljivi in vprašanje je, če boste ugotovili razliko – **vsaj** pri izpisu besedil ne.

--- **Vsaj** v naši ulici ni nikjer označenih in urejenih (zagrajenih?) prostorov na pločnikih, kjer bi morali stati zabojniki.

--- Živimo v svetu, kjer na lokalni in konkretni ravni **vsaj** v razvitih državah stvari delujejo.

--- Nočejo položiti računov, kot da ni prav to ključno, da bi volilci **vsaj** v volilnem času dobili podatke in si na njihovi podlagi ustvarili mnenje.

--- Trenerji celo menijo, da včasih napadam preveč in nato ne izpeljem zavoja, kot bi bilo treba; **vsaj** kar zadeva borbenost, si nimam kaj očitati.

1.2 poudarja najmanj določen pozitiven pomen, vrednost česa glede na drugo

--- Niso uspeli zmagati, so pa ohranili svojo mrežo nedotaknjeno in v tolažbo jim je lahko **vsaj** dejstvo, da na gostovanjih ostajajo neporaženi.

--- V teh dneh bodo na različne naslove romala pisma s prošnjo za pomoč oziroma **vsaj** za navodila, kako naj se rešijo iz težke situacije.

--- Bilo je dovolj osnove **vsaj** za začetek zbiranja obvestil.

--- Ljudem, ki nimajo kam, dajejo **vsaj** streho nad glavo, pa še najemnina je občutno nižja od neprofitne.

--- **Vsaj** stanovanje so imeli zastoj, saj so živeli pri mamini materi.

--- Ti imaš **vsaj** pomembno vlogo.

--- Kar sam naj pride za nami; se bo **vsaj** med hojo dodobra ohladil.

1.3 izraža najmanj določen dvom, zadržek glede povedanega

--- V kratkem bomo imeli, **vsaj** tako upam, res zadnji sestanek, kjer naj bi se dokončno dogovorili o vsebini večnamenskega objekta.

--- Evrosong postaja nekaj povssem drugega, no ja, **vsaj** tak občutek sem dobil.

--- Obstajajo sumi, da prisluškujejo tudi članom in poslancem opozicijskih in verjetno tudi vladajočih strank – tako **vsaj** ugotavlja predsednik parlamentarne komisije za nadzor nad delovanjem varnostnih in protiobveščevalnih služb v državi.

--- Izdano je bilo še tako imenovano drugo revizijsko poročilo, ki je razkrilo, da gre **vsaj** po ugotovitvah revizorjev za enega najboljšežnejših oškodovanj družbenega kapitala.

--- Nisem vedela, koliko let ima, videla pa sem, da je nenadoma videti kot čisto pravi lep moški, **vsaj** z razdalje.

2. poudarja delno sprejemljivost, zaželenost dejanja, glede na nesprejemljivost, nezaželenost drugega dejanja

--- Zbrali smo nekaj nujnih napotkov, da boste lahko **vsaj** blefirali, češ da se na Evropo kaj spoznate.

Evropo kaj spoznate.

*** **Vsaj** oglej si, kaj zamujaš.

*** Če že ne morete ali nočete pomagati, potem **vsaj** tiho bodite in se ne norčujte.

*** Po dolgih letih govorjenja o vremenskih pojavih, balonih in optičnih iluzijah **vsaj** priznavajo, da kar tretjine dogodkov ne znajo razložiti.

2.1 poudarja vrednost česa, zlasti dejanja, samega po sebi

*** Kar sam naj pride za nami; se bo **vsaj** med hojo dodobra ohladil.

Slika 2: Naklonski členek *vsaj*.

V razlagah se kot tipska uvajalna glagola pojavljata **izraža**, **poudarja**, v enem od pomenov tudi **omejuje**. V 1. pomenu in podpomenih gre za različne vidike »najmanjše možne mere«: ki je pričakovana, možna (*vsaj eno kolajno*, *vsaj 100 let*, *vsaj obdržati*), veljavnost najmanj za koga/kaj (*vsaj za fizične osebe*, *vsaj mene*, *vsaj pri izpisu besedil* itd.), ki glede na drugo ima nekaj pozitivnega (*vsaj za začetek*, *vsaj streha nad glavo*), ki je izražena v določenem dvomu (*vsaj tako upam*, *vsaj po ugotovitvah*, *vsaj z razdalje*). 2. pomen posebej izpostavlja pozitivno vrednotenje, zlasti v primerjavi s čim še slabšim (*vsaj tiho bodite*, *če že ne pomagate*).

ITAK

itak člen.

1. neknižno pogovorno **izraža**, **poudarja** samoumevnost povedanega

*** Moji profesorji so rekli, da z mano **itak** ne bo nič.

*** Od znanstvene monografije **itak** ne pričakujemo drugega kot to, da bo znanstveno objektivna, dobro napisana in informativna.

*** Pri nas v hiši je precej glasno, zunaj pa **itak**.

1.1 neknižno pogovorno, navadno v zvezi z že **izraža**, **poudarja** neodvisnost povedanega od drugih dejavnikov

*** Kaj nam bo daljinsko ogrevanje, ko nam je že **itak** prevročče.

*** Če boste na pravem mestu uporabili pravo besedo, vas bodo gotovo imeli za še pametnejšega, kot ste že **itak**.

1.2 neknižno pogovorno **izraža** potrditev prej povedanega

*** A če mi je kaj težil? **Itak!** Pa sem ga pomiril.

1.3 neknižno pogovorno, ironično **izraža** zanikanje, zavrnitev prej povedanega

*** In ta naj bi bil zgled mlajšim generacijam, ja, **itak!**

1.4 neknižno pogovorno, kot veznik **izraža**, **poudarja** samoumevnost povedanega in **utemeljuje** predhodno izjavo

*** Lahko se derejo, kar hočejo, **itak** nihče ne razume.

Slika 3: Naklonsko-povezovalni členek *itak*.

Itak predstavlja izraziti primer členka, pri katerem se naklonskost povezuje s povezovalno vlogo v besedilu: med posamezne relativno zaključene enote sporočila vnaša tudi logična povezovalna razmerja, kar členek (*vsaj delno*) postavlja v vezniško vlogo. To je posebej vidno v zadnjem podpomenu (1.4) in se odraža tudi v tipskem uvajalnem glagolu **utemeljuje** poleg **izraža**, **poudarja**.

SKRATKA

skratka člen.

1. uvaja strnjen zaključek, povzetek povedanega

--- V odločanju se morajo izuriti vojaki, policisti, gasilci, zdravniki, **skratka** ljudje, pri katerih sekunde odločajo o življenju.

--- Imajo lepe in prostorne učilnice, kabinete in laboratorije, **skratka** vse, kar potrebujejo za sodoben pouk.

2. izraža podkrepitev povedanega

--- Predlog sprememb je **skratka** popoln.

--- **Skratka**, ne verjamem v kakšne posebne spremembe.

Slika 4: Povezovalni členek *skratka*.

Tu gre za povezovalni členek, pri katerem naklonskost ne izstopa (vidna zlasti v 2. pomenu), je spremstvena. To odraža tudi tipski uvajalni glagol **uvaja**.

2.2.2 Slovarski sestavki za besede, ki so prvotno členki in drugotno medmeti in obratno

SEVEDA [člen. > medm.]

seveda člen.

1. izraža samoumevnost trditve, pričakovanost povedanega

--- Z njegovim mnenjem se **seveda** ni mogoče strinjati.

--- Ti se ga boš **seveda** še spomnil.

--- S tem pa **seveda** ni rečeno, da je kriv.

--- Pomeni se s **sosedom**, seveda mirno, brez prepira.

2. izraža soglasje, pritrjevanje brez pridržka

--- **Seveda** vem, da je hudo.

--- **Seveda seveda** se nam bo posrečilo.

3. izraža zadržek

--- Pri vsem mi **seveda** še nekaj manjka.

4. izraža, opozarja na prehod k drugi misli

--- **Seveda** je poleg luči pomembna sestavina Župančičeve poezije tudi tema.

5. kot medmet, ironično **uporablja se**, ko govorec želi komu kaj odločno zavrniti, odreči

--- **Seveda**, še nagrado bi rad!

Slika 5: Naklonsko-povezovalni členek *seveda* s konverzijo v medmet.

V prvih treh pomenih je členek naklonski, v 4. pomenu se tej vlogi pridružuje še povezovalna (tipski uvajalni glagol **opozarja**). V 5. pomenu členek s pomensko in intonacijsko osamosvojitvijo (*seveda* ...) prehaja v medmet, ki je ob izrazito odklonilnem odnosu, zavrnitvi v čistem nasprotju z izhodiščnim členkovnim pomenom (samoumevnost, soglašanje, pritrditve). Na takšen prehod delno opozarja že 3. pomen (zadržek).

Za prvotne medmete, ki v katerem od (pod)pomenov prehajajo v členke – zlasti za skupino razpoloženskih medmetov –, velja, da imajo ob **odzivnosti (izraz razpoložnja) prisotno tudi določeno stopnjo vrednotenja**.

BLJAK [medm. > člen.]

bljak medm.

1. izraža, da se govorcu kaj gnusi, mu je zoprno, vzbuja odpor

... **Bljak**, smrdi.

... **Bljak**, fuj!

... Iz zgornjih bazenov tisto umazano vodo polivajo v spodnje bazene, **bljak**, svinarija.

1.1 povedkovnik z glagolom biti komu, čemu **prpisuje** lastnost gnusa, zoprnosti, odpora

▸ vzorec: Vez-gbz bljak

▪ Ima preveč tatujev; še posebej tisti okoli stegna mi je **bljak**.

▪ Gospodična je naravnost čudovita, obleka je pa **bljak**!

2. izraža, da govorcu kaj vzbuja odpor, se mu zdi neupravičeno, vredno prezira

... Vedno negativno razmišljanje, kritike in pljuvanje ... **bljak**, slabo mi je od vsega tega.

... Sram vas bodi, **bljak**.

2.1 kot članek **izraža** neodobravanje, mnenje, da je kaj neupravičeno, vredno prezira

... No, dosegla je svoje, so bili pa zato sošolci ob maturanca, **bljak** pa taka zmaga!

... Tale idol ima še mamino mleko na ustih, **bljak** pa idol.

Slika 6: Razpoloženski medmet *bljak* s konverzijo v članek.

Opravka imamo s tipičnim razpoloženskim medmetom. Pri 2. pomenu medmet izraža odpor, neodobravanje, ki se tiče bolj določenega načina ravnanja, ne fizičnega gnusa, odpora kot v 1. pomenu. 2. pomen ima ob izrazitejši vezanosti takega odpora, neodobravanja na del povedi (zlasti samostalnik) konverzijo v članek. Izpostavitvev členkovne konverzije upravičujeta pomenska in fonetična vezanost na modificirano (pogosto v nizu s še enim členkom, *pa*).

FUJ [medm. > člen.]

fuj medm.

1. izraža, da se govorcu kaj gnusi, mu je zoprno, vzbuja odpor

... Dvakrat se je pokakala na travniku, za sosedovo garažo pa je hodila lulat. **Fuj**, kako je smrdelo!

... Zdravila, ki mi jih je dal zdravnik, mi nič ne pomagajo. Pa še tako grenka so, **fuj**!

1.1 povedkovnik z glagolom biti komu, čemu **prpisuje** lastnost gnusa, zoprnosti, odpora

... Postregla nam je z zanimivim receptom za shujševalno juho, ki je po njenih besedah blaaazno učinkovita, po mojih pa blaaazno zanič (okus je **fuj**!).

... Ko mama zaposli otroke mimo običajnih demokratičnih norm in jim polni žepe z našim denarjem, pa je **fuj**.

2. izraža, da govorcu kaj vzbuja odpor, se mu zdi neupravičeno, vredno prezira

... Publika je po premieri protestirala, žvižgala in vpila »**Fuj**«!

... Človeku gre na bruhanje, ko spremlja vsak dan nove afere, ki so najbrž le vrh ledene gore! **Fuj**, barabe pokvarjene!!!

2.1 kot članek **izraža** neodobravanje, mnenje, da je kaj neupravičeno, vredno prezira

... Samo nastopaštvo ga je, **fuj** volilci, ki ste ga volili!

... Ma **fuj** pa taka država, vse nam bodo pobrali.

... **Fuj** ste pokvarjeni vsi, fuj!

Slika 7: Razpoloženski medmet *fuj* s konverzijo v članek.

V tem primeru velja podobno kot v zgornjem: medmet je samo razpoloženski, zopet je prisotna tudi povedkovniška vloga. Členkovna konverzija je pomensko zelo blizu medmetu v 2. pomenu; v zgledih je dobro vidna vezanost modifikacije tako na samostalnik (*fuj volilci, fuj pa taka država*) kot na lastnostni pridevnik v povedkovem določilu (*Fuj ste pokvarjeni*).

FAK [medm. > člen.]

fak medm.

1. neknjižno pogovorno, vulgarno **izraža**, da je govorec nad čim neprijetno, negativno presenečen, česa ne odobrava

--- **Fak** ej, kakšni bedniki zafrustrirani, je kdo od vas sploh prebral članek?

--- »O, **fak**, ni tople vode,« je bilo edino, kar sem pod tušem še lahko znil skozi stisnjene zobe.

--- **Fak** no, tako mlad pa že s tumorjem in s tako hudimi posledicami.

--- Mislim, **fak** no, ne morem verjeti!

1.1 neknjižno pogovorno, ekspresivno **izraža**, da je govorec nad čim prijetno, pozitivno presenečen, kaj odobrava

--- **Fak** no, kako dober album je tole, še posebej v času, ko hip hop uničujejo elektronski debili.

--- **Fak** ej, čisto preveč hud film!

2. neknjižno pogovorno, ekspresivno **izraža** podkrepitev trditve

--- **Fak** ej, kako pogrešam tista leta.

3. kot členek, neknjižno pogovorno, vulgarno **izraža** neodobranje, mnenje, da je kaj neupravičeno, vredno prezira

--- Kaj se dogaja z državo, ki dopušča lažnivim golobom, da previsoko letajo? **Fak** pa tak sistem.

Slika 8: Razpoloženski medmet *fak* s konverzijo v členek.

Tudi v tem primeru velja podobno kot pri *bljak* in *fuj*, tj. medmet je zgolj razpoloženski. V členkovnem pomenu (3.) je dobro vidna vezanost modifikacije na samostalnik kot del povedi (zopet v nizu s še enim členkom, *pa*).

NO [medm. (pozivni > odzivno-namerni) > člen.]

no medm.

1. uporabljaj se, ko govorec koga, ki se navadno obotavlja, želi spodbuditi, pozvati k čemu

--- **No**, reci kaj!

--- **No**, le pojdi!

2. uporabljaj se, ko govorec želi komu pokazati zadovoljstvo z napredkom, potekom situacije

--- **No**, vidiš, saj gre.

--- **No**, to je zdaj urejeno.

3. uporabljaj se, ko govorec želi komu dati neprostovoljno privolitev

--- **No**, pa naj bo po tvojem.

4. navadno podvojeno **uporabljaj se**, ko govorec želi komu pokazati, da kaj zavrača, je nejevoljen

--- **No, no**, ni treba pretiravati.

4.1 kot členek **izraža** zavrnitev, nestrpnost

--- Bodi **no** malo bolj moder!

--- Beži **no**!

5. kot členek **izraža** obotavljanje, pomislek

--- **No** ja, bomo še videli, kako in kaj.

- 6.** kot členek **izraža** podkrepitev povedanega
 --- **No** tako hudo pa spet ni!
 --- **No** dajte, ne pretiravajmo!
 --- **No** prav, pa vztrajajmo pri svojem.
- 7.** kot členek **izraža** presenečenje, začudenje
 --- Glej si ga **no**, kaj si privošči!
- 8.** kot členek **navezuje se** na prej povedano, zlasti ob pomisleku
 --- Če ne bomo sodelovali, **no** potem res nimamo kaj pričakovati.

Slika 9: Pozivni (nameni) medmet *no* s konverzijo v členek.

V 1. pomenu je medmet velelni/pozivni (prisoten je izrazit poziv, spodbuda k dejanju), medtem ko od 2. do 4. pomena ni prisoten izrazit poziv, je pa ob odzivu (ki ga spremlja vrednotenje, ocena) prisotna namera, da drugi to vidi (vplivanjska funkcija).

Sledijo členkovni pomeni; členek večinoma stoji pred modificiranim delom povedi (*no ja*, *no tako hudo*, *no dajte*, *no prav*, *no potem*), zlasti za glagolom v velelniku pa je lahko tudi zapostavljen (*bodi no*, *glej no*). Ob vezanosti na veznik (8. pomen) členek z njim tvori novo vezniško celoto, v katero je vnesen sorazmerno izrazit delež subjektivne ocene, vrednotenja – Če ne bomo sodelovali, potem res nimamo kaj pričakovati : Če ne bomo sodelovali, no potem res nimamo kaj pričakovati.

2.2.2.1 Izsamostalniške (medmetno-členkovne) konverzije

Pri teh konverzijah so pogoste zmerljivke oz. vulgarizmi, konverzija pa je največkrat medmetno-členkovna.

PIZDA**pizda** ž

1. vulgarno ničvredna, prezira vredna **oseba**

▸ vzorec: pbz SBZ

● navadna pizda

- Celo zelo dobro ga poznam, vam pa kar takoj povem, da je ena navadna **pizda**.
- Mene ne bo ena **pizda** zajebavala!
- Pejmo malo zajebavat te **pizde** dolgočasne pjanske kmetavzarske!

1.1 vulgarno, kot psovka **izraža** prezir govorca, negativen, odklonilen, sovražen odnos do koga

▸ vzorec: pbz SBZ

● prekleta pizda

- Ubil te bom, prekleta **pizda** smrdljiva!
- Pa kaj, kurca, nakladaš, ti zmešana stara **pizda**!

2. vulgarno vagina

▸ vzorec: pbz SBZ

- Njegove ustnice in vlažni jezik so bile vse bližje njeni vroči **pizdi**, ki so jo njegovim očem še vedno skrivale njene hlačke.

3. vulgarno, kot medmet **izraža** podkrepitev trditve

*** **Pizda**, res je zgledala presrana.

*** **Pizda**, zgleda, da se ji je čisto zmešalo!

*** Sam pri sebi mislil, o, **pizda**, kakšen sam sebe poln tip.

*** Pa ja ne želiš, da te spomnim na tvoje pizdarije, ne me jebat, o, **pizda**, koga ti zajebavaš.

3.1 vulgarno, kot medmet **izraža**, da je govorec prestrašen, presenečen

*** **Pizda**, kaj je bil ta šum?

*** **Pizda**, kaj pa ti je? Da ni srce?!

4. vulgarno, kot členek **izraža** negotovanje nad čim, nestrpen, negativen, odklonilen odnos do česa

*** Forumaši, pa kaj **pizda** jamrate.

Slika 10: Konverzija samostalnika *pizda* v medmet in členek.

Prvi medmetni pomen (3.) predstavlja predvsem poudarjanje trditve, ne toliko odziv na konkretno situacijo. Zato pa je ta dobro viden v podpomenu (3.1). Znotrajstavčna modifikacija in njena vezanost na del povedi (*kaj jamrate*) upravičuje izpostavitve členkovne konverzije (4. pomen).

2.2.3 Slovski sestavki za besede, ki so prvotno prislovi in drugotno členki

Za prehod od prislovov k členkom je nujna **subjektivizacija ocene oz. vrednotenja**, torej prehod iz objektivne okoliščine prislova v subjektivnejšo okoliščino členka.

Ta prehod iz prislovov v členke je značilen za izpridevniške prislove, izpeljane iz kakovostnih pridevnikov tako lastnosti kot stanja, ki poimenujejo neko relativno lastnost oz. vrednotenje. To relativno lastnostno okoliščino vedno natančneje pomensko usmerja oz. določa šele konkretna odnosnica, na katero se ti izpridevniški prislovi oz. členki navezujejo.

POPOLNOMA

popolnoma prisl.

1. izraža, poudarja največji možni obseg, doseženost skrajne možne meje, najvišje možne stopnje, zlasti pri dejanju

▸ vzorec: RBZ gbz

● popolnoma izginiti ● popolnoma (se) izgubiti ● popolnoma odpovedati ● popolnoma (se) ohladiti ● popolnoma očarati, prevzeti ● popolnoma se posvetiti ● popolnoma pozabiti ● popolnoma razumeti ● popolnoma se spremeniti ● popolnoma se strinjati ● popolnoma se sprostiti ● popolnoma (se) ustaviti ● popolnoma (se) zapreti ● popolnoma zaupati

▪ Petletna deklica je prikimala, kot da ga **popolnoma** razume.

▪ Ob tem so bili sproščeni in **popolnoma** so razumeli, kaj ste hoteli povedati.

▸ vzorec: RBZ pbz

● popolnoma neodvisen, odvisen

▪ **Popolnoma** smo bili odvisni od dobrote in usmiljenja sosedov in prijateljev.

▪ **Popolnoma** sem prepričana, da ste izredno kompleksna osebnost in da bi zagotovo poskrbeli za to, da se ob vas ne bi dolgočasila.

1.1 izraža, poudarja, da je bistvena lastnost prisotna v najvišji možni meri, stopnji

▸ vzorec: RBZ pbz

● popolnoma drugačen, nasproten, različen ● popolnoma gol ● popolnoma izčrpan ● popolnoma ločen ● popolnoma napačen

● popolnoma nepomemben, nepotreben ● popolnoma nov, obnovljen, prenovljen ● popolnoma naraven ● popolnoma normalen

● popolnoma odprt, zaprt ● popolnoma prazen ● popolnoma opremljen ● popolnoma sam

● popolnoma uničen ● popolnoma varen ● popolnoma zadovoljen ● popolnoma zdrav ● popolnoma zgrešen

▪ Rodila se je deklica, ki je tehtala 480 gramov; zdaj je stara sedem let in je **popolnoma** normalna in zdrava.

▪ Gotovo ta zakon ne bo nikoli vsem tako povšeči, da bi bil vsak **popolnoma** zadovoljen.

▪ Fant je **popolnoma** gluha.

▪ Izdelek je **popolnoma** nov.

▸ vzorec: RBZ rbz

● popolnoma jasno, razumljivo

● popolnoma nepomembno

▪ Ni mi **popolnoma** jasno, kaj oglas predstavlja oziroma komu je namenjen.

2. kot členek **poudarja** zadostno, sprejemljivo mero, stopnjo kljub možnemu dvomu, pridržku

▸ vzorec: i-RBZ gbz

● popolnoma razumeti

▪ Ja, **popolnoma** razumem, sem pozno v popoldne tolažila en takšen utrujeni primerek.

▸ vzorec: i-RBZ pbz

▪ Jaz bom **popolnoma** zadovoljen, če bom uvrščen med prvih deset.

▪ Država, ki jo pretresa izbruh slinavke in parkljevke, zagotavlja vsem morebitnim obiskovalcem, da je obisk njihove države **popolnoma** varen.

Slika 11: Prislov *popolnoma* z (manj izrazito) konverzijo v členek.

Konverzija v členek je prisotna šele v zadnjem pomenu; ni zelo izrazita, saj ostaja modifikacija enako kot v prislovnih pomenih vezana zlasti na glagol (*popolnoma razumeti*) in pridevnik (*popolnoma zadovoljen, varen*). Po drugi strani že izhodiščni pomen prislova »polna, najvišja, skrajna mera« (dejanja, lastnosti) odpira možnosti različnega vrednotenja te polnosti, skrajnosti. To odraža tudi razlaga, ki jo je najlažje

oblikovati tako kot pri členku (funkcijska), saj bi se po prislovu najlažje vprašali ne le *kako*, temveč *kako zelo* (ocena, vrednotenje). Lahko bi rekli, da prislov že izhodiščno zaznamuje prisotnost relativne ocene, vrednotenja, zato se besednovrstna opredelitev opira tudi na obliko (tvorjenost iz pridevnika). Pri zadnjem pomenu je subjektivnost ocene, vrednotenja najvišja (mera je **ocenjena** kot zadostna, še sprejemljiva), zato je konverzija v členek posebej izpostavljena.

ČISTO

čisto prisl.

1. takó, da ni prekrito, napolnjeno z umazanijo, odpadki, nezaželenimi snovmi

*** Pokazal sem ji, kaj zame pomeni čistoča, pa mi je rekla, ali sem nor, saj še v bolnišnicah nimajo tako **čisto**.

*** »Zelo **čisto** imaš po hiši,« je pripomnil.

*** Izbrali smo kamp, kjer je res zelo **čisto** in je dovolj sanitarij.

*** V Logarski dolini je izjemno lepo, **čisto** je veliko bolj kot kje na Gorenjskem.

2. izraža, poudarja največji možni obseg, doseženost skrajne možne meje, najvišje možne stopnje, zlasti pri dejanju

▸ vzorec: RBZ gbz

● čisto (se) izgubiti ● čisto ponoreti, se utrgati, se zmešati, znoreti ● čisto pozabiti ● čisto prevzeti ● čisto se približati ● čisto se spremeniti ● čisto se strinjati ● čisto zмести, zmešati

▪ Imam mlado mucu, živahna je in zdrava, a ima čudno navado, ponoči se ji namreč **čisto** zmeša.

▪ Gradili so več in več hotelov, pri tem pa so **čisto** pozabili na naravo, na okolje.

▪ Lotila sem se prepisa štirinajstih zvezkov, kar od začetka do konca, od pesmi do pesmi – delo me je **čisto** prevzelo.

▪ Jaz se z njimi **čisto** strinjam, izzivi so v življenju zato, da jih premagaš.

2.1 izraža, poudarja, da je bistvena lastnost prisotna v najvišji možni meri, stopnji

▸ vzorec: RBZ pbz

● čisto bel, črn, rdeč ● čisto drugačen, podoben, različen ● čisto hud ● čisto klasičen ● čisto kratek, majčken, majhen ● čisto miren, obupan ● čisto mlad ● čisto moker, suh ● čisto napačen, nemogoč ● čisto navaden, običajen, poseben, povprečen, vsakdanji ● čisto navdušen ● čisto nedolžen ● čisto nepomemben, nepotreben ● čisto nor, zmeden, zmešan ● čisto nov, svež ● čisto poln, prazen ● čisto pravi, zaresen ● čisto prepričan ● čisto sam ● čisto slovenski ● čisto zadnji ● čisto zdrav ● čisto zgrešen

▪ Igra je njen poklic in njena strast, največji izziv pa vidi v vlogah, ki so **čisto** drugačne od nje.

▪ Razpoka je bila **čisto** majhna, dolga približno kot svinčnik in široka kot človeški las.

▪ Ob vsej svoji retorični spretnosti je tako pisanje vsaj za moj okus **čisto** navadna propaganda.

▪ Ljubši mi je čisto nov žanr, **čisto** nov film, čisto nova ideja kot pa obnavljanje starih občutkov.

▪ Poleg kroničnih bolezenskih težav jih pogosto pesti, da so na stara leta ostali **čisto** sami in se ne morejo z nikomer pogovarjati.

▸ vzorec: RBZ rbz

● čisto jasno

▪ Na začetku knjige ti ni vse **čisto** jasno, a v tem je smisel te knjige.

3. kot členek **poudarja** bistveno lastnost povedanega sploh

▸ vzorec: i-RBZ pbz

● čisto človeški ● čisto oseben, zaseben ● čisto političen ● čisto praktičen, tehničen ● čisto slovenski

- Razdvojen je med svojim božjim poslanstvom in **čisto** človeškimi skušnjavami, s katerimi se vsi soočamo v vsakdanjem življenju.
- Kakšen je bil vaš **čisto** oseben vtis o ljudeh, s katerimi ste govorili?
- Kje je meja med zadostnimi in nezadostnimi dokazi, je **čisto** politično vprašanje.
- **Čisto** slovenska navada je, da gredo potem, ko se za nekaj odloči peščica ljudi, za njo še drugi.

4. kot členek **poudarja** zadostno, sprejemljivo mero, stopnjo kljub možnemu dvomu, pridržku

▸ vzorec: i-RBZ gbz

- čisto dojeti, razumeti • (ne) čisto držati • čisto ustrezati • čisto verjeti
- Po svoje jih **čisto** razumem, saj so bili že kot tekmovalci ves čas zdoma, zato jim je toliko težje to ponoviti tudi po tekmovalni karieri.
- Zanimiva razlaga, a ne vem, če **čisto** drži – sploh če pogledaš prve pesmi.
- Deljen delovni čas ji **čisto** ustreza, in tudi kadar je dela največ, ji ni nič težko.
- Ljudje so se zadrževali doma, ker še niso **čisto** verjeli, da je vojne vihre konec.

▸ vzorec: i-RBZ pbz

- čisto dober, primeren, soliden, spodoben • čisto enostaven, logičen, preprost, razumljiv • čisto iskren, odkrit, pošten • čisto konkreten, uporaben • čisto hud, kul, lep simpatičen • čisto naraven • čisto nedolžen • čisto normalen • čisto prijazen • čisto realen, resen • čisto zadovoljen • čisto zdrav

- Dvanajst vrtnic bi sicer lahko opisali kot **čisto** spodoben šopek, a vas bo stal kar okrog 40 evrov – in to brez aranžiranja.
- Kot sam pravi, je stvar **čisto** preprosta in brez kakršnegakoli skrivnega ozadja.
- Preveč je bilo nezrelega napuha in zavisti, kraje in podkupljivosti – sicer pa smo **čisto** pošten narod.
- Priznam, tudi jaz nisem pri tej zadevi **čisto** nedolžna.
- Bilo je lepo, suho, toplo, prijazno domovanje; čeprav je bilo majhno, smo bili v njem srečni in **čisto** zadovoljni s takim življenjem.

▸ vzorec: i-RBZ rbz

- čisto dobro • čisto mogoče, možno
- Naj povemo, da vrtnice, ki jih pri nas sadimo, **čisto** dobro prenašajo nizke zimske temperature.
- **Čisto** mogoče je, da je resnica nekje v sredini.

Slika 12: Prislov *čisto* s postopno konverzijo v členek.

Velja podobno kot pri *popolnoma* (v 2. in 4. pomenu sta prekrivna), le da je prisoten še zgolj prislovni pomen, po katerem se lahko vprašamo *kako*, kar se odraža tudi v razlagi (1. »takó, da ni prekrito, napolnjeno z umazanijo, odpadki, nezaželenimi snovmi«). Poleg že opisanih prekrivnih pomenov je prisoten še dodaten pomen, ki je poudarjalni in s tem členkovni (*čisto* **človeški**, *čisto* **oseben**). Kot pri *popolnoma* je modifikacija vezana zlasti na glagol in pridevnik.

2.2.4 Beseda *naj* kot členek ali kot veznik

NAJ

naj¹ vez.

I. v podredno zloženi povedi

1. v predmetnih odvisnikih **uvaja** željo, zahtevo

... Nagovarjajo ga, **naj** se umakne s položaja.

... Tudi zdaj, ko pišem scenarije, me spodbuja, **naj** bom radikalnejši.

1.1 v prilastkovih odvisnikih **uvaja** lastnost, vsebino, ki izraža željo, zahtevo

... Dal mu je znak, **naj** ga počaka.

2. v namernih odvisnikih **izraža** namen dejanja v nadrednem stavku

... Pojdi k šivilji, **naj** ti zašije srajco.

3. ekspresivno, v dopustnih odvisnikih **uvaja** dopuščanje

... To bom kupil, **naj** stane, kar hoče.

... Stori to, **naj** se zdi še tako neumno.

4. ekspresivno, v pogojnih odvisnikih **uvaja** pogoj

... **Naj** te kdo sliši, pa bo zelo narobe.

II. v priredno zloženi povedi ali zvezi

uvaja razmerje izbire

... Vse bo popravil, **naj** bo novejše ali že zastarelo.

... Ko se prepustite in delujete po občutku, lahko začnejo nastajati zelo lepe stvari, **naj** gre za govor ali za ustvarjanje.

naj² člen.

1. v povednem naklonu **izraža** željo, omiljen ukaz, privolitev

... Ime **naj** mu bo Janez.

... Vse **naj** ostane, kakor je.

... **Naj** gre, če že hoče.

... Nekadilci nimamo nič proti kadilcem, **naj** kadijo, a ne na škodo nekadilcev.

... Na zdravje **naj** pazijo še vsi, ki imajo težave z želodcem, žolčem in črevesjem.

1.1 v pogojnem naklonu **izraža** željo, omiljen ukaz, namero

... Politiki **naj** bi uresničevali želje ljudstva.

... Po tem sporazumu **naj** bi velesile zmanjšale oborožitev.

... Ta šola **naj** bi vzgajala računalniške strokovnjake.

1.2 z vprašalnico **izraža** omahovanje pri nameri

... Kaj **naj** naredim.

... Kje **naj** vzamem denar.

2. izraža nujnost, pojasnilo

... **Naj** ti povem, kako se je to zgodilo.

... Zlasti **naj** omenim njegovo predanost delu.

... To je potrebno, če **naj** se izognemo posledicam.

2.1 v povednem naklonu **izraža** pojasnilo

... Skakalec je padel. A **naj** povem, da je veter precej močnen.

2.2 v pogojnem naklonu **izraža** domnevo

... Na vesti **naj** bi imel še nekaj kaznivih dejanj.

3. izraža močno zanikanje, zavrnitev

... **Naj** le kdo kaj reče!

... Kako **naj** bi ga poznal, ko ga še nisem nikoli videl!

... Kaj, kar vsakega **naj** bi se bal!

Slika 13: Veznik in členek *naj*.

Ne glede na to, katera funkcija je prvotna, sta vezniška in členkovna raba tako izraziti, da zahtevata samostojno slovaropisno obravnavo v obliki homonimije. Prehodno polje med njima sicer obstaja, kar je posebej dobro vidno v zaznamovanih pomenih veznika. Tako se opiramo predvsem na funkcijo: v izrazito povezovalni vlogi je *naj* veznik, v modifikacijski pa členek. Tudi pri drugi v prvem pomenu nastopa jezikovnosistemsko: izraža ali najsplošneje rečeno velebnost za 3. osebo (*naj gre*, *naj pazijo*) ali pa z minimalno pomensko razliko tvori pogojni naklon (*naj bi uresničevali*, *naj bi vzgajala*).

2.3 Povzemalni komentar predstavljenega

Za prehod od prislovov k členkom je nujna subjektivizacija ocene, vrednotenja, torej prehod iz objektivne okoliščine prislova v subjektivnejšo okoliščino členka. Prehod iz prislovov v členke je značilen za izpridevniške prislove, izpeljane iz kakovostnih pridevnikov tako lastnosti kot stanja, ki poimenujejo neko relativno lastnost oz. vrednotenje. To relativno lastnostno okoliščino vedno natančneje pomensko usmerja oz. določa šele konkretna odnosnica, na katero se ti izpridevniški prislovi oz. členki navezujejo.

Pri prehodih medmetov v členke se splošnejša oz. širša razpoloženskokost navadno prek povedkovniške odzivnosti sprevača npr. v členkovno zanikanje. V razmerju med vezniško in členkovno rabo pa večina vezniških besed zahteva samostojno homonimno slovarsko obravnavo iztočnic, enkrat kot veznikov in drugič kot členkov, tako imamo v primerih *saj*, *naj* ipd., tj. homonimno slovarsko obravnavo iztočnic enkrat kot veznika in drugič kot členka.

3 Predlog izhodiščnih meril za čim bolj jasno razločevanje med členki na eni strani in prislovi, medmeti, vezniki na drugi strani

Spodnja tipologija skuša združiti dosedanja spoznanja, njihovo preveritev/odražanje na gradivu in morebitno korekcijo.

Prislov → ČLENEK:

- 1) **Oblikovna poenotenost:** regularna tvorba zlasti iz pridevnika, načeloma možnost stopnjevanja → členki so možni konvertiti iz katere koli besedne vrste, med drugim jih del slovanskega jezikoslovja poimenuje tudi kot »subjektivne prislove«: + → –
- 2) Za **prislov** je tipična **izrazita vezanost modifikacije na glagol ali pridevnik** oz. na povedek in prilastek (»dejanje« ali »lastnost«) → **členek** se lahko navezuje **na vse besedne vrste**: + → –

- 3) **Za prislove je izhodiščna ubeseditev zunanjih objektivnih okoliščin**, nasprotno pa je za **členke izhodiščna** subjektivnost oz. **ubeseditev tvorčevega/govorčevega odnosa** do pojavnosti ali predmetnosti, zato **individualna obarvanost ocene** (in posledična težavnost precizne, izčrpne razlage): + → –
- 4) Glede na pomikanje (→) od pola proti polu obstaja seveda tudi vmesno, prehodno polje, kjer je lahko razlikovanje težavno, vendar navadno le v določenih pomenih, ne pa na skrajnih polih, prim. npr. *čisto*. V teh primerih ista beseda lahko izraža pomensko samostojno objektivno okoliščino (besednovrstno prislov) in drugič pomensko nesamostojno subjektivno okoliščino (besednovrstno členek).
- 4a) Po zgoraj zapisanem so potencialni členki lahko tudi nekateri izpridevniški prislovi. Po uveljavljeni delitvi pridevnikov v slovenskem jezikoslovju so to lahko prislovi, tvorjeni iz kakovostnih lastnostnih in stanjskih (navadno izglagolskih) pridevnikov, npr. *slabo, grdo, močno, pravično, nujno, drzno, resnično, hudo, pozno, bolno*. Za te motivirajoče pridevnike je bistveno, da so bolj kot drugi pridevniki vezani na povedkovo rabo in zato težijo k aktualizaciji lastnosti oz. stanja in k naklonskosti. Za povezavo izpridevniških prislovov s členki je še bistveno, da tako **kakovostni pridevniki lastnosti kot stanja** poimenujejo »**lastnosti relativne ocene**« in »**dopuščajo (večjo) relativnost vrednotenja**«, kar natančneje pomensko usmerja oz. določa še konkretna odnosnica, na katero se navezujejo (Vidovič Muha 1978: 260, 264).
- 5) Prislov se v isti povedi aktualnočlenitveno lahko nezaznamovano pomika od izhodišča prek prehoda do jedra, členek je navadno pred (po glagolih v velelniku, npr. *glej no, bodi no*, izjemoma za) jedrom oz. **vedno poudarja neposredni jedrni stavčni člen**.

Medmet → ČLENEK

- a) Oboji predstavljajo zakrito poved, vendar medmeti navadno daljše celovito osamosvojeno besedilo.
- a1) **Členek** je vedno znotrajstavčni modifikator z leksikaliziranim izrazom, medmet pa je modifikator cele stavčne povedi.
- b) **Stavčna in**
- b1) **fonetična osamosvojenost** (površinski kazalnik so pri zapisanem besedilu vejice, pri govorjenem premori v govoru): medmet +, **členek** –.
- c) **Naklonska modifikacijskost** (inherentna prisotnost ocene, vrednotenja ne glede na (pod)tip) in njena **izrazita vezanost na posamezni stavčni člen**: medmet – (določena stopnja naklonskosti pri razpoloženjskih), **členek** +.

Veznik → ČLENEK

- 1) **Objektivnost razmerja : subjektivnost razmerja.** Pomen veznika je vsebina določenega razmerja; vezniki odražajo vsebinska razmerja in razumevanje teh razmerij, torej abstraktne razmerijske pomene in miselni način. So ubeseditev **objektivnih medstavčnih razmerij** v zloženih povedih in delajo sporočila bolj enoumna, jasna in konkretna. Členki so sicer opredeljeni tudi kot miselni prislovi, vendar je njihovo težišče na **izražanju subjektivnega razmerja**.
- 2) **Pomensko-slovnična samostojnost.** Na splošno imajo vezniki večjo pomensko-slovnično samostojnost kot členki. S pomensko-slovničnega vidika vezniki načeloma sicer so pomensko odvisne in zato nesamostojne slovnične oz. skladenjske besede,²⁵ vendar je njihova pomensko-slovnična nesamostojnost zelo različna – v prirednem razmerju so skladenjskopomensko veliko bolj samostojni kot v podredju. **Ta pomensko-slovnična nesamostojnost jim je skupna s členki.**
- 3) **Razmerijski pomen : naklonski pomen.** Vezniki imajo zlasti specifični razmerijski pomen, naklonskost jim je lahko samo dodana. Poleg prvobitnih veznikov poznamo tudi veliko vezniških besed, tj. drugovrstnih besed v vezniških vlogah. Ti konverzni vezniki vnašajo v prvotni vezniški razmerijski pomen **dodatno prislovnost ali naklonskost, kar lahko vezniško besedo dodatno pomensko-slovnično specializira in skladenjskopomensko približuje členkom.** Kot vezniške besede se uporabljajo tudi členki tipa *ali*, tudi kot del sklopljenega veznika, npr. *čeprav, četudi, čeravno*.

Konkretnemu skladenjskemu pomenu veznikov **dodani naklonski pomen kaže na povezavo veznikov s členki** (Vinogradov 1947: 723); v slovenščini so tovrstni členki *saj, sicer* in *naj*, ki izražajo vzročnostna razmerja, npr. *Skušal ga bom prepričati, saj me nič ne stane, Skušal ga bom pregovoriti, sicer pa nimam ravno veliko možnosti, Nagovarjajo me, naj se umaknem.*

²⁵ O tem na enak način razmišlja češko jezikoslovje (Petr idr., 1986: 214–220).

4 Sklep

Členki v nasprotju s prislovi (objektivno izražanje okoliščin) vedno izražajo subjektivno oceno, vrednotenje govorca oz. tvorca konkretnega besedila, zato so tudi slovaropisno glede natančnosti in izčrpnosti pomenskega opisa težje določljivi. Za prehod od prislovov k členkom je nujna subjektivizacija ocene, vrednotenja, torej prehod iz objektivne okoliščine prislova v subjektivnejšo okoliščino členska. Ta prehod iz prislovov v členke je značilen za izpridevniške prislove, izpeljane Mesto "tako" > "izpeljane iz kakovostnih pridevnikov tako lastnosti kot stanja", ki poimenujejo neko relativno lastnost oz. vrednotenje.

Primerjalno z medmeti kot modifikatorji celotne stavčne povedi so členki izrazito slovnično-pomensko vezani na posamezni stavčni člen, kar pomeni, da so znotrajstavčni modifikatorji. Vsebina tako členkov, kot tudi medmetov, je govorno dejanje in iz tega izhaja, da so členki predvsem funkcijska beseda, zato so slovarske razlage za členke funkcijske. Pri prvotnih medmetih se splošnejša oz. širša razpoloženjskost prek povedkovniške odzivnosti lahko sprevača in zoži npr. v členkovno zanikanje. Pri pravih členkih se prek slovarskega sestavka lepo menjujejo poudarjena naklonska vloga, ki prvenstveno izraža govorečev odnos do sporočanega, s smiselno dodano povezovalno vlogo v besedilu. V razmerju med vezniško in členkovno rabo pa večina vezniških besed zahteva samostojno slovarsko obravnavo iztočnic, enkrat kot veznikov in na drugi strani samostojno homonimno obravnavo prevladujočih naklonskih razmerij kot členkov, tako imamo v primerih *saj, naj* ipd.

Glede na vse navedeno je vsekakor smiselna izdelava seznama izhodiščnih meril za čim bolj jasno razločevanje med členki na eni strani ter prislovi, medmeti, vezniki na drugi strani, ki naj karseda natančno popiše glavne razločevalne lastnosti besednih vrst, ki lahko izražajo različne okoliščine in razmerja.

Vira

Akademický slovník současné češtiny. <<http://www.slovníkcestiny.cz/web/uvod.php>>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Fran: slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. <www.fran.si>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Korpus *Gigafida*. <<http://www.gigafida.net>>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Slovník súčasného slovenského jazyka. <http://www.juls.savba.sk/pub_sss.html>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Wielki słownik języka polskiego. <<http://www.wsjp.pl/>>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Tolkovyj slovar' russkogo jazyka. <<http://ozhegov.info/slovar/>>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Tolkovyj slovar' Ušakova. <<http://ushakovdictionary.ru/>>. (Dostop 1. 3.–12. 4. 2017.)

Literatura

- Černelič-Kozlevčar, Ivanka, 1992: O delitvi členkov. *Vprašanja slovarja in zdomske književnosti*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 213–227.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood, 1996: *An Introduction to Functional Grammar*. New York: St. Martin's Press Inc.
- Helbig, Gerhard², 1990: *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Ivić, Milka, 1973: Problematika modalnih rečenica. Pukryne, J. E. (ur.): *Otázky slovanské syntaxe*. Roč. III. Brno. 85–91.
- Jakobson, Roman, 1980: The Framework of Language. *Michigan Studies in the Humanities*. Michigan Slavic Publications; 1st edition.
- Jakobson, Roman, 1987 (1954): Dva vidika jezika in dve vrsti afazičnih motenj. *Lingvistični in drugi spisi*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta.
- Jakobson, Roman, in Halle, Morris, 1956: *Fundamentals of Language*. S'Gravenhage: Mouton.
- Jakop, Nataša, 2000: Vežanost poudarnih členkov na določeno besedno vrsto. *Jezikoslovni zapiski* 6. 67–80.
- Jakop, Nataša, 2000/01: Funkcijska delitev členkov: značilnosti naklonskih členkov. *Jezik in slovstvo* 46/7–8. 305–316.
- Jesenovec, Franc, 1944: Pomenske funkcije slovenskih členic. Narte, Velikonja idr. (ur.): *Zbornik zimske pomoči*. Ljubljana. 529–536.
- Mistrič, Josef, 1959: K otázky částic v slovenčine. Ružička, Jozef (ur.): *Jazykovedné štúdie* 4. 201–228.
- Mluvnice češtiny 2*, Tvarosloví, 1986. Jan, Petr idr. (ur.). Praha: Academia.
- Morfológia slovenského jazyka*, 1966. Bratislava: Slovenská akadémia vied.
- Perdih, Andrej, 2016: *Splošni razlagalni slovarji slovanskih jezikov*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Qurik, Randolph. idr.²⁰, 1994: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York: Longman.
- Skubic, Andrej, 1999: Ogled kohezijske vloge slovenskega členka. *Slavistična revija* 47/2. 211–238.
- Smolej, Mojca, 2015: Členek v sodobnem slovenskem jezikoslovju. Smolej, Mojca (ur.): *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis (Obdobja 34)*, del 2. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 671–678.
- Toporišič, Jože, 1976¹, 2000⁴: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Toporišič, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja (NSS)*. Ljubljana: DZS.
- Toporišič, Jože, 1991: Členki in njihovi stavčnočlenski ustrezniki. *XXVII. Seminar SJLK*. Ljubljana: FF. 3–16.
- Vidovič Muha, Ada, 1978: Merila pomenske delitve nezaimenske pridevniške besede. *Slavistična revija* 26/3. 253–276.
- Vidovič Muha, Ada, 1984: *Nova slovenska skladnja J. Toporišiča*. *Slavistična revija* 32/2. 142–155.

Vidovič Muha, Ada, 1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženk*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.

Vidovič Muha, Ada, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Vidovič Muha, Ada, 2007: Izrazno-pomenska tipologija poimenovanj. *Slavistična revija* 55/1–2. 399–408.

Vidovič Muha, Ada, 2015: Propozicija v funkcijski strukturi stavčne povedi – vprašanje besednih vrst (poudarek na povedku in členu). *Slavistična revija* 63/4. 389–406.

Vinogradov, Viktor Vladimirovič, 1947: *Russkij jazyk (grammatičeskoe učenie o slove)*. Moskva, Leningrad: Gosudarstvennoe učebno-pedagogičeskoe izdatel'stvo Ministerstva prosvješčenija RSFSR.

Žele, Andreja, 2010: Elipsa med glagolsko intenco in besedilno koherenco: (izpust med glagolsko usmerjenostjo in besedilno soveznostjo). *Slavistična revija* 58/1. 117–131.

Žele, Andreja, 2014: *Slovar slovenskih členkov* (Zbirka Slovarji). Ljubljana: Založba ZRC, 2014.